

การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4

Promoting indigenous local wisdom to develop community enterprises according to the four iddhipada

พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนโต (สุทนต)¹, พระสมุห์นพดล อตฺถยุตฺโต (สุทนต)²,
สุพัฒน์ ชัยวรรณ³, นุตศุภางค์ ภูทัยกุล⁴ และ ทศนีย์ เนืองดัด⁵

Phramaha Narongsak Sutanto (Suthon)¹, Phrasamu Noppadol Atthayutto (Suthon)²,
Supat Chaiwan³, Nutsuphang Phuthaikul⁴ and Tassanee Nueadad

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: ¹narongsag@gmail.com

Retrieved: June 21, 2024; Revised: June 29, 2024; Accepted: June 30, 2024

บทคัดย่อ

การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ทำให้ผู้จัดทำเห็นว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการดำเนินการต่างไม่ว่าจะเป็นด้านการควบคุม และด้านการผลิตที่สามารถเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงมีการการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเน้นการใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นการนำไปสู่ผลสำเร็จในชีวิตและการงานที่สอดคล้องกับ แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) การสร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทยในอดีตที่มีความสามารถและได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ 2) การใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น 3) การสร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติ 4) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมกับยุคสมัย 5) การปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตไทย

คำสำคัญ: การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น, การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน, อิทธิบาท 4 กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

Promoting indigenous local wisdom to develop community enterprises according to the four iddhipada. leads the authors to see that the development of community enterprises requires various actions, whether in terms of control or production that can be adapted. Therefore, the development of community enterprises focuses on using the four iddhipada to lead to success in life and work that aligns with the guidelines for promoting local wisdom to develop community enterprises, including: 1) Building pride and dignity among Thais in the past, who were capable and recognized by foreigners. 2) Using wisdom to build

a strong nation. 3) Creating a balance between people in society and nature. 4) Adapting Thai lifestyles to the modern era. 5) Adapting religious teachings to fit Thai lifestyles.

Keywords: Promoting Indigenous Wisdom, Develop Community Enterprises, The Four Iddhipada and Local Wisdom

บทนำ

ปัญหาของการที่จะส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงต้องมี การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการด้าน ปัจจัยการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน ด้านการจัดทำ บัญชีเป็นต้น เพราะปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มี ผลกระทบโดยตรงต่อการบริหารและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งสิ้น เนื่องจากการในการคำนวณต้นทุนการผลิต การกำหนด รายได้การกำหนดค่าใช้จ่าย รวมไปถึงการควบคุมปัจจัยการผลิตต่างๆ ปัญหาที่พบส่วน ใหญ่ของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน คือ ปัญหาในด้าน การจัดทำบัญชีเนื่องจากสมาชิก ไม่มีการบันทึกรายได้ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการดำเนินอย่างเป็นระบบ และมี สมาชิกในกลุ่มบางรายไม่มีพื้นฐาน ในด้านการทำบัญชีจึง ส่งผลกระทบต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการคำนวณรายได้ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนหลาย แห่งที่เกิดขึ้น ประสบปัญหาในการบริหารงาน (วิจิต นันทสุวรรณ, 2547) ซึ่งการมีกิน มีใช้การมีสังคม จนกระทั่งสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมอยู่ใต้กระแสวัตถุนิยม ขาดความรับผิดชอบและจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้ประเทศไทยประสบกับปัญหาความยากจน และการพึ่งตนไม่ได้ของ ประชากร เนื่องจากการพัฒนาตามทิศทางตะวันตก ส่งผลให้ประเทศไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มนายทุนที่เป็นคนร่ำรวยกับกลุ่มคนยากจน เกิดความเหลื่อมล้ำแตกต่างกันทั้งรายได้ไปจนถึงโอกาส และการเข้าถึงทรัพยากร การพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพาตลาด ต่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการทำลายเศรษฐกิจแบบยังชีพ เกษตรกรต้องอยู่ใน ภายใต้อาณัติกับพึ่งพาตลาด เทคโนโลยี และปัจจัยการผลิตจากต่างชาติ ทำให้เกิดภาวะหนี้สิน สูญเสียที่ดินทำ กิน อพยพแรงงานและเกิดภาวะว่างงานในที่สุด ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดจากการใช้ ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เพื่อสนองความเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์จึงกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มคนส่วนน้อย ในขณะที่ทรัพยากรต่าง ๆ ถูกนำไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย ไม่ยั่งยืน และไม่เป็นธรรม เกษตรกรจำนวนมากต้อง ล้มละลาย ชุมชนเกิดภาวะการฉ้อฉลสลาย มีการอพยพแรงงานเข้าเมืองหลวง เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา (พระครูนิวาสธรรมพลากร, 2555)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เมื่อมองสภาพสังคมไทย ในอดีตนั้นเป็นสังคมพึ่งตนเอง อยู่อย่างพอเพียง โดยอาศัยระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพา อาศัยกับโดยธรรมชาติกับระบบเครือญาติ และมีการแบ่งปันในผลผลิตที่ได้มาโดยไม่มีการค้าขาย แต่มีการ ประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดจึงเป็นเหตุที่ในอดีตนั้น จึงเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีการพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งคำ

ว่า วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ small and micro community enterprise) คือ กิจการของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรืออื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ การประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่าง สร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งทุนของชุมชนนั้น ก็จะหมายรวมถึงทรัพยากร ผลผลิตทางการเกษตร ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น (กลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจเกษตรชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567) ดังนั้นการสร้างมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะ ประกอบการทำงาน อาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และ สังคม การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นของชีวิตอีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากความจำเป็น ในด้าน ปัจจัย 4 การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะช่วยแก้ปัญหาทุกๆ ด้านของชีวิต และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต ในโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบให้วิถีดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (พระครูนิพัทธ์กัลยาณวัฒน์, 2562)

เมื่อมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการเติบโตขึ้นเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในระดับเดียวกัน อุตสาหกรรมไทยส่วนใหญ่ยังคงเป็นการรับจ้างผลิตหรืออยู่ในภาคการผลิตเดิมที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้ไม่มากนัก ข้อจำกัดของผลิตภาพแรงงานและความเข้มข้นของการใช้เทคโนโลยี ระดับการลงทุนในทรัพย์สินทางปัญญาและการสะสมทุนยังไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีด้วยตนเอง ส่วนอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาสู่อุตสาหกรรมเป้าหมายซึ่งอาศัยการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมหรือใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในไทยยังมีขนาดเล็ก และมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มที่สร้างภายในประเทศและการใช้วัตถุดิบในประเทศไม่สูง เนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าของเทคโนโลยีหรือวัตถุดิบหลักโดยตรง และมีข้อจำกัดในการรับถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยพบว่า ผลิตภาพการผลิตภาพรวมของไทยต่ำกว่ากลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับสูงอื่น ๆ จากข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะและคุณภาพแรงงาน การเพิ่มผลิตภาพการผลิตรวมของไทยจึงเป็นไปอย่างล่าช้า และมีแนวโน้มที่จะต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากกระแสความท้าทายต่าง ๆ อาทิ พัฒนาการที่รวดเร็วของเทคโนโลยี โครงสร้างประชากรและพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ความขัดแย้งของการค้าโลกที่ทำให้การแข่งขันในตลาดโลกรุนแรงขึ้น ขณะที่ภาคบริการส่วนใหญ่ยังคงมีรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้แรงงานทักษะน้อยเป็นหลัก ไม่เน้นการใช้เทคโนโลยีจึงเป็นการให้บริการด้วยการใช้กำลังแรงงานที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้ต่ำ และเติบโตในเชิงของปริมาณมากกว่าคุณภาพ ส่วนภาคบริการสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะแรงงานขั้นสูงยังมีขนาดเล็ก (การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

การนำเสนอเกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นการนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่น อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย (รุ่ง แก้วแดง, 2542) จากหลักการดังกล่าวพระพุทธศาสนา

ได้แสดงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมหาศาล อันสามารถที่จะให้งานนั้นบังเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ที่เรียกว่า อิทธิบาทธรรม (ที.ปา.(ไทย) 11/306/277) โดย อิทธิบาทธรรมดังกล่าวนี้ เป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักจะทำให้สิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือ ความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลหายไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ ความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

จากการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ทำให้ผู้จัดทำเห็นว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการดำเนินการต่างไม่ว่าจะเป็นด้านการควบคุม และด้านการผลิตที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 จึงเป็นการตอบโจทย์ที่ว่า ความรู้ ภูมิปัญญา ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่น อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบต่อ ๆ ซึ่งผนวกกับอิทธิบาท 4 โดยเน้นความสำเร็จนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจในชุมชน

หลักการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

หลักการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น เน้นเป้าหมายและภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น เป็นการมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบ วิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในปี 2579 ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นกรอบที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดภายใต้ระยะเวลา 5 ปี ต่อจากนี้ไปพิจารณาจากการประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่บ่งชี้ถึง จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ และการสะท้อนถึงโอกาสและความเสี่ยงในการที่จะผลักดันขับเคลื่อนให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ บรรลุผลได้ในระยะเวลา 5 ปีแรก ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ทั้งนี้ โดยได้คำนึงถึงการต่อยอดให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อ ๆ ไป ดังนั้น การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมของการพัฒนาได้ ดังนี้

1) เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

3) เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

4) เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

5) เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันท่วงที และมีการทำงานเชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

6) เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค โดยการพัฒนากลุ่มจังหวัดและเมืองเพื่อรองรับ การพัฒนาระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

7) เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่าง ๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและสร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก เป้าหมายรวม เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายรวมการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประกอบด้วย

1) คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมมีความเป็นพลเมืองดี มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดีมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียงและมีความเป็นไทย

2) ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเป็นธรรมกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 15

3) ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่เศรษฐกิจฐาน บริการและดิจิทัลมีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่เข้มแข็งสามารถใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ มีระบบการผลิตและให้บริการจากฐานรายได้เดิมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และมีการลงทุนในการผลิตและบริการฐานความรู้ขั้นสูงใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนรวมทั้งกระจายฐานการผลิตและการให้บริการสู่ภูมิภาค เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยเศรษฐกิจไทยมีเสถียรภาพและมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี และมีปัจจัย สนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์ พลังงาน และการลงทุนวิจัย และพัฒนาที่เอื้อต่อการขยายตัวของภาคการผลิตและบริการ

4) ทูทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้อย่างน้อย 40 ของพื้นที่ ประเทศเพื่อรักษาความ สมดุลของระบบ นิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงานและขนส่งไม่น้อย กว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563 เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณหรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับ การจัดการอย่างถูกต้องหลัก สุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตให้อยู่ ในเกณฑ์มาตรฐาน

5) มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ดี และเพิ่ม ความ เชื่อมมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหา อาชญากรรมลดลงปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการลักลอบขนส่งสินค้าและค่านมนุษย์ลดลง มีความพร้อมที่ปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการ กำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เกิดความเชื่อมโยงการขนส่งโลจิสติกส์ ห่วงโซ่มูลค่าเป็นหุ้นส่วนการ พัฒนาที่สำคัญในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลกอัตราการเติบโต ของมูลค่าการลงทุนและการส่งออกของ ไทยใน อนุภูมิภาค ภูมิภาค และอาเซียนสูงขึ้น

6) มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันท่วงที โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจาย อำนาจและมี ส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐในการให้บริการซึ่งภาคเอกชนดำเนินการแทนได้ดีกว่า ลดลง เพิ่มการใช้ ระบบ ดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหาคอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมี อิสระมากขึ้น โดยอันดับประสิทธิภาพภาครัฐที่จัดทำโดยสถาบันการศึกษานานาชาติและ อันดับความยากง่าย ในการดำเนินธุรกิจในประเทศดีขึ้น การใช้จ่ายภาครัฐและระบบงบประมาณมีประสิทธิภาพสูง ฐานภาษีกว้างขึ้น และดัชนีการรับรู้การทุจริตดีขึ้น รวมถึงมีบุคลากรภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและ ปรับตัวได้ทันกับยุค ดิจิทัลเพิ่มขึ้น (องค์การการบริหารส่วนตำบลวังใหม่, 2567)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานให้ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา แล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในปี 2579 ภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งพัฒนาคน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถทาง เศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการ แบ่งปันความเจริญไปสู่ภูมิภาค และเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับนานาชาติ ทั้งหมดนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนและประเทศ

หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น ผู้จัดทำจะเน้นการนำหลักอิทธิบาท 4 มาพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการ โดยอธิบายเป็นนัยว่า อิทธิบาท 4 เป็นคุณ 4 อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำให้ บุคคลถึงสิ่งที่ ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัย จนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่ งานทุกชนิด ตั้งแต่งาน ของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนา อิทธิบาท 4 เป็นธรรม สำหรับความสำเร็จ ซึ่งต้องใช้ใน การทำงาน และเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ

นั้นๆ ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเรื่องปรุ้งสมาธิ อัน ประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็น ประธาน” จากความหมายของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวัน เป็นหลักใน การปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) (ถิน อรรถโยธิน, 2530) ต่อไปนี้จะเป็นการอธิบายความหมายของของอิทธิบาท 4 แต่ละ 4 ประการประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมาย ของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรัก จุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไป ในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยม สมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองาน นั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็ รับสมันต์เป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ ขอบเขต ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความ สมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิต และจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรัก แท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้ว ก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ขาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึง เกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่ไปด้วย

วิริยะ ความอดทน อดทนอดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่อ อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยืหน้าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขา จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่นมั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

จิตตะ ความจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิด เรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอา ใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนอน ลืมกิน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่น แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียร สร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจสอบตรองหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำรู้จัก ทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมี วิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อท้ออะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ เหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วยเช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ (พระธรรมปิฎก, 2542)

อิทธิบาท 4 นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นคุณธรรม ที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืน ยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจ อานนฺท จตฺตารโ อธิธิบาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนทฺ อิทธิบาท 4 บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารภณาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป ” พระอรุณ ถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกับ หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบ เกณฑ์อายุขัยประมาณได้ 100 ปีหรือมากกว่านั้น (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539)

อิทธิบาท 4 จึงเป็นข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องเราจะทำวิริยะ ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้น ๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ, ม.ป.ป) ซึ่งอิทธิบาท 4 เป็นสูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิตเพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าเราจะต้องทำอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาได้สวนอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน (สนอง วรอุไร, 2550)

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเน้นการใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความจดจ่อ), และวิมังสา (การใช้ปัญญา) เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานและพัฒนาตนเอง โดยทุกขั้นตอนต้องทำด้วยความรัก, พากเพียร, ตั้งใจจริง และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา โดยเป็นการนำไปสู่ผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานที่สอดคล้องกับ แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นทุนทางสังคมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ควรมีการส่งเสริมประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป และสืบทอดความรู้ให้กว้างขวางก้าวหน้ายิ่งขึ้น เป็นทุนทางความรู้ทุนทางปัญญาอันดีงามของชุมชน (สรเสรีญ

วงศ์ช่อม, 2554) แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น อาจจะเชื่อมโยงไปถึง ประสบการณ์ความรู้ทางตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบ อาชีพ และการเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และถ้าจะพิจารณาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้าน ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีแล้ว หมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้าน ว่าสามารถทำอะไรต่าง ๆ ได้อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระทบกับขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ใน ลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่นหรือ ชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของตนในที่นั้น ๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน อ้างใน กฤษณา วงษาสันต์, 2542) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชนและการประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยมีการแสดงออกทั้งในทาง นามธรรม และรูปธรรม มีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบการเกษตรมาอย่างต่อเนื่องทุกยุคสมัย ก่อให้เกิดการ สร้างระบบการผลิตเกษตรที่เหมาะสม สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการทำมาหากิน ด้านพืช ด้านประมง และด้านปศุสัตว์ รวมทั้งการแปรรูป จึงถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศมาตลอด ถึงแม้ว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่จะพัฒนาต่อเนื่อง และตอบสนองความต้องการได้หลากหลาย แต่สิ่ง เหล่านี้มีต้นทุนในการนำมาใช้ประโยชน์ แต่ในขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนมีสะสมอยู่แล้ว จึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและระบบการเกษตรของประเทศ ที่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดให้เกิดการใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริม การเกษตรอย่างแพร่หลาย (กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางาน ส่งเสริมการเกษตรกรมส่งเสริมการเกษตร, 2564) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1) สร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทย คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏใน ประวัติศาสตร์มากมาย และถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศเช่น คนไทยมีอักษรเป็นของตนเองมาตั้งแต่ สมัยสุโขทัย และพัฒนาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน วรรณกรรมไทยมีความไพเราะ เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมไปถึงภูมิปัญญาไทยด้านอาหารที่มีรสชาติอร่อยเป็นที่ถูกใจของ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และสามารถป้องกันโรคได้ด้วย เช่น ตะไคร้ ชিং ข่า เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยที่มี ชื่อเสียงยังมีอีกมากมายไม่สามารถยกมากล่าวได้หมด นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น

2) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น มาตั้งแต่ สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงปกครองประชาชนด้วยความเมตตา แบบพ่อปกครองลูก ผู้ใด ประสบความเดือดร้อนสามารถติระขังเพื่อขอความช่วยเหลือ พระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญา ของพระองค์เองในการทรงกระทำยุทธหัตถีจนชนะข้าศึก ทำให้สามารถประกาศอิสรภาพชนะข้าศึกศัตรูได้

3) สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดใน เรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติ เช่น ในการรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำ ธาร ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า เพื่อให้คนเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับท้องถิ่น

4) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย แม้ว่าความรู้สมัยใหม่จะหลั่งไหลเข้ามามากมาย แต่ภูมิปัญญาไทย ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัด เป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถฟื้นฟูธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์เพื่อทดแทนสภาพเดิมที่ถูกทำลายไป

5) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในสังคมไทยประกอบไปด้วยบุคคลที่นับถือศาสนาหลากหลาย เช่น พุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่คนไทยนับถือศาสนาพุทธ โดยได้นำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์นำเอาหลักธรรมคำสอนของศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (ประภัสสร ทองยินดี, 2567)

ในแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะต้องเข้าใจว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเกิดจากการได้มาขององค์ความรู้ของชนพื้นเมืองจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติใช้ชีวิตโดยใช้ประโยชน์จากความมากมายและความหลากหลายของระบบนิเวศที่ซับซ้อน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติของพืชและสัตว์ หรือแม้แต่หน้าที่ต่าง ๆ ของระบบนิเวศ เทคนิคในการใช้และการจัดการ โดยมีการใช้ประโยชน์ในรูปของ อาหาร ยา เชื้อเพลิง หรือเป็นวัสดุสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ โดยสามารถแบ่งเป็น 9 ด้าน (อาภรณ์ รัชโช, 2567) ดังนี้

- 1) ด้านการทำมาหากินวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้
- 2) ภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากสภาวะธรรมชาติ ธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน และใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้เพื่อจะได้ยู่รอด เช่น การขยายที่ทำกิน ต้องหักล้างทางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่ป็นคันนาเพื่อทำนา การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยง สัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผล การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรก็เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาชาวบ้านในอดีตเช่นกัน
- 3) ด้านการรักษาโรคและแก้ปัญหาสุขภาพ เช่น การใช้สมุนไพรเป็นยาและอาหาร พืชสมุนไพร หมอพื้นบ้าน และการแพทย์แผนโบราณ
- 4) ด้านการกินอยู่ เช่น การถนอมอาหาร การปรุงอาหาร การกินอาหาร
- 5) ด้านศิลปกรรม ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และนาฏกรรม
- 6) ด้านภาษาและวรรณกรรม ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ด้านภาษาและสำนวนไทย เช่น คำผญา คำสอน ความเชื่อ ปริศนาคำทาย และบทเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงแหล่ เพลงกล่อมเด็ก เพลงฉ่อย กลอนลำ เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น
- 7) ด้านศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีใช้ในการปรับประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความมั่นคงของชุมชน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

8) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ เช่น การสร้างเขื่อน เขื่อนฝาย การควบคุมคุณภาพน้ำ การป้องกันน้ำท่วม การจัดการป่าไม้ เช่น การปลูกสวนป่า และการอนุรักษ์ป่า

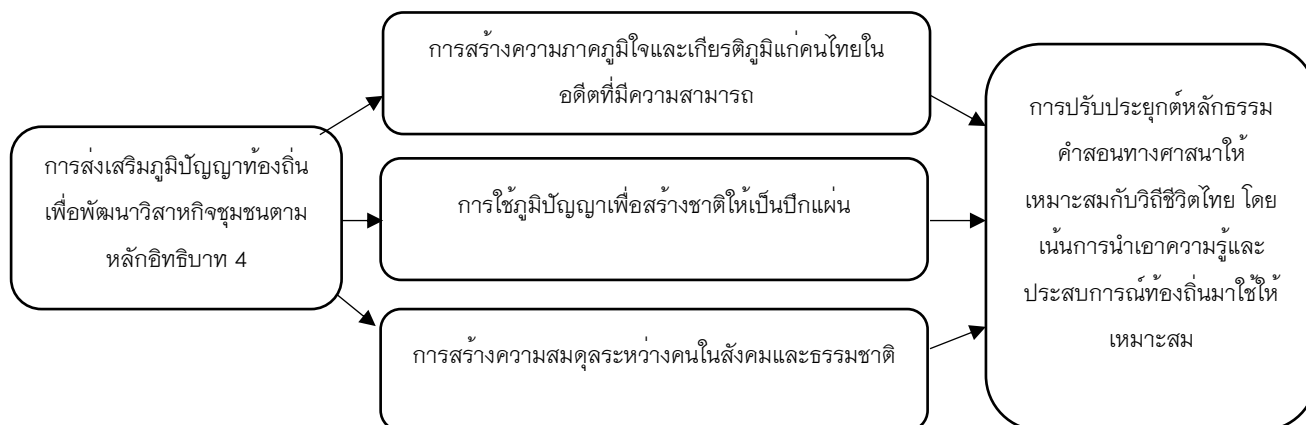
9) ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่ว่าตระกูล ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน มีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้นำหน้าที่ของผู้นำไม่ใช้การสั่ง แต่เป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบ ประเพณีการดำเนินชีวิต ตัดสินไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้ง ช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น

ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้นจึงเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้จากลบลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย รวมทั้งมีคุณประโยชน์ในการทำให้อาชีพและชุมชน ผ่านพ้นวิกฤตและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนได้ จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีคุณค่าเพียงต่อท้องถิ่นเท่านั้นแต่หากยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนสร้างสรรค์และมั่นคงถาวรสืบไป (เทิดชาย ชัยบำรุง, 2554)

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยเป็นทุนสังคมที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยการส่งเสริมประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป และสืบทอดความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อสร้างระบบการผลิตเกษตรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การสร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทยในอดีตที่มีความสามารถและได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ 2) การใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น 3) การสร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติ 4) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมกับยุคสมัย 5) การปรับปรุงหลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตไทย โดยเน้นการนำเอาความรู้และประสบการณ์ท้องถิ่นมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การใช้สมุนไพรเป็นยาและอาหาร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนแบบดั้งเดิม

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4” นี้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ หลักการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ตามแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาวิชาศึกษาศาสตร์ตามหลักกฤษฎีบท 4

สรุป

การพัฒนาวิชาศึกษาศาสตร์เน้นการใช้หลักกฤษฎีบท 4 ได้แก่ จันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความจดจ่อ), และวิมังสา (การใช้ปัญญา) เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานและพัฒนาตนเอง โดยทุกขั้นตอนต้องทำด้วยความรัก, พากเพียร, ตั้งใจจริง และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา โดยเป็นการนำไปสู่ ผลสำเร็จในชีวิตและ เน้นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยเป็นทุนสังคมที่สามารถสร้างความ เข้มแข็งให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยการส่งเสริมประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ท้องถิ่นให้ เหมาะสมกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไป และสืบทอดความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อสร้างระบบการผลิตเกษตรที่ เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กติน อรรถโยธิน. (2530). การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านกฤษฎีบท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- กลุ่มงานพัฒนาวิชาศึกษาศาสตร์ชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). วิชาศึกษาศาสตร์หนทางพึ่งพาตนเอง อย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <http://www.moac.go.th/builder/aid/articleupdate.php?id=86>
- กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตรกรมส่งเสริม การเกษตร. (2564). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร. นนทบุรี: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- การแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 2566-2570. ราชกิจจานุเบกษา, 139, 7.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประภัสสร ทองยี่นดี. (2567). ภูมิปัญญาไทย: องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2567, จาก [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58\(500\)/page3-10-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58(500)/page3-10-58(500).html)
- พระครูนิพัทธ์กัลยาณวัฒน์. (2562). พัฒนาการของการศึกษาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 7(2), 299.
- พระครูนิริฐปัญญากร. (2555). การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในการส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2542). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. (2539). อิทธิบาทกถา. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). ปฏิวัติการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2547). ขบวนการชุมชนใหม่การพัฒนาแบบแผนใหม่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์.
- สนอง วรอุไร. (2550). ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- สรเสรีญ วงศ์ขุ่ม. (2554). การวางแผนพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่ง.
- หลวงพ่อบุญญานันทิกขุ. (มปป.). งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่. (2567). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.wangmaisakao.go.th/17704142/>
- อาภรณ์ รัชไช. (2567). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.scimath.org/lesson-biology/item/7051-2017-05-23-14-19-46>